

MUSTVEE KOGUDUS

Mustvee küla (Jõgeva maakond) sai asula staatuse 1921. a ja linna staatuse 1938. aastal.

Esimesed kirjalikud allikad Mustvee küla (ven деревня Чёрная (Чорна) või посад Черный) kohta, mis asub Peipsi järve kaldal, pärinevad aastast 1493. XVIII sajandil moodustasid suurema osa Mustvee elanikkonnast fedossejevlased, kes põgenesid Venemaalt usulise tagakiusamise eest. XIX sajandi algul oli külas 371 maja, elanikke oli üle 1900. 1802. aastal ehitas kaupmees Ioakim Gorjuškin puidust palvemaja. Eri aegadel täitsid kirikuõpetaja kohustusi Sofron Vassiljev ja Abram Danilov. Viimane saadeti 1836. aastal kloostrisse, mis asub Konevetši saarel Laadoga järve loodeosas, sest ta ristas vanausku lapsi, kes olid pärit peredest, kus vanemad olid erineva usutunnistusega. 1836. aastaks oli Mustvees ühtekokku 877 vanausulist: 332 eri seisusest inimest, peamiselt väikekodanlased ja 545 pärisorja. Mustvee oli kõige suurem vanausuliste kogudus Lõuna-Eestis. Võitluseks vanausu vastu rajati 1836. aastal P. Boltovi majja õigeusu kirik. Vanausulised hakkasid kogunema Anna Isakova majas, olles kaunistanud selle 35 ikooniga. Alates 1840. aastast tulevad Mustveesse esimesed ühisusulised. Vanausuline Kirill Grinkin sunniti koos perega üle minema ühisusku pärast seda, kui ta oli pidanud palvemajas õigeusu kiriku ja vaimulikkonna vastase kõne.

7. jaanuaril 1848. a pitseeris politsei kinni vanausuliste palvemaja koos kõigi kirikuriistade, ikoonide ja muu varaga. Vanausuliste kirikuõpetaja Sofron Sofronov, kuulsa ikoonimaalija Pimen Sofronovi vaarisa, läks koos koguduse liikmetega alguses Dorpati kohtusse, seejärel aga Riiga kubeneri enese juurde õiglust taga nõudma. Dorpatis arreteeriti vanausulised kolmeks kuuks. 1848. aasta maist augustini toimus Mustvee vanausuliste ühisusku ümberristimise aktsioon. Kohapeale olid välja kutsutud neljakümnest sõjaväelasest koosnev komando, mida juhtisid kaks allohvitseri. Sõjaväelased peatusid kohalike elanike majades. Vanausuliste veenmiseks olid kohale kutsutud mitu ühisusu preestrit Peterburist ja Venemaa sisekubermangudest. 29. mail õnnistati kinnipitseeritud vanausuliste palvemaja ühisusu kabeliks ning 1849. aastal ühisusu kirikuks. Sellise tegevuse tagajärjel kahanes Mustvee vanausuliste kogudus ja sellele jäi 731 inimest. Pärast Nikolai I surma vähenesid vanausuliste vastu suunatud repressioonid, kuigi ametlikku tegutsemisluba neile ka ei antud. Ühekorruseline kivivundamendi ja laastukatusega puitpalvela ehitati umbes 1864. aastal. See asus maal, mille olid kogudusele annetanud Mustvee majaomanikud. Palvemaja hävis tules Teise maailmasõja ajal, kuid on säilinud fotomaterjalid ja seda külastanud vanausuliste mälestused.

Esimese Vene revolutsiooni ajal toimunud demokraatlikud ümberkorraldused puudutasid ka vanausu kirikut. 14. augustil 1907. a registreeriti pomoorlaste Mustvee kogudus. Kogudusse kuulus 211 liiget, esimeheks sai Matvei Landsberg, kirikuõpetaja ametit pidas alates 1906. aastast Jefim Nikitin, 1913. aastal asus tema kohale Mokei Makarov. Selle perioodi koguduse elu üheks tähtsaimaks sündmuseks oli Liivimaa kubermangu vanausu kirikuõpetajate kongress, mida peeti Mustvee palvemajas 1908. aasta lõpus. 1910. aastaks oli koguduses 1110 liiget, neist mehi 562. 1915. aastal valiti koguduse nõukogu

esimeheks Jakov Berezin, nõukogusse kuulus 18 inimest, nende hulgas U. Baškurov, P. Baranin, O. Kolpakov jt.

1915. aastal jäi kogudusse 618 liiget, sest 13. oktoobril 1913 eraldus sellest rühm vanausulisi, millesse kuulus üle kuuekümmne inimese ja mida juhtisid Andrei Sumin, Feodossi Gužov ja Terenti Klimov. Nad asutasid teise, pomoorlaste koguduse. Uue koguduse esimeheks valiti Sõsoi Topkin, hiljem astus tema kohale Ivan Segejevitsš Kutuzov. Et kogudusel ei olnud oma palvemaja, peeti jumalateenistusi ja koosolekuid Vassili Gužovi majas. Koguduste liikmete üldkoosolekul, mis toimus 1917. aasta 8. jaanuaril, otsustati moodustada ühine Mustvee vanausuliste kogudus, mille esimeheks valiti Jakov Berezin.

Pärast Eesti Vabariigi väljakuulutamist algas Mustvee vanausuliste elus uus etapp. 1926. aastal toimus koguduse ümberregistreerimine, mille ametlikuks nimetuseks sai Mustvee vanausuliste ühing ning võeti vastu uuendatud põhikiri. 1936. aastast sai koguduse ametlikuks nimetuseks Mustvee Vanausuliste Usuühing. Kogudus oli suur: 1930. aastate alguseks oli selles 1850 liiget. 1929. aastal külastas Mustveed tuntud läti vanausu tegelane Ivan Zavoloko, kes pidas palvemajas ettekande teemal „Riituste tähtsusest” ning Mustvee Vene koolis loengu „Rahvakunst vene külas”.

Sellel perioodil koguduse elu tähtsündmusteks olid uue palvemaja ehitamine (1927-1930), vaimuvalgustuslike kursuste (1933) ja kirikulaulu kursuste avamine (1939). Sellest, kui suur osa oli täita Mustvee kogudusel kogu Eestimaa vanausuliste elus, annab tunnistust fakt, et XVI vanausuliste kongressil, mis toimus 1939. aastal Mustvees, võeti vastu otsus tuua Eesti Vanausuliste Koguduste Liidu tegevus üle Tallinnast Mustveesse.

Uue palvemaja ehitamise idee sündis 1914. aastal, mil korraldati annetuste kogumine ning D. Glubokov annetas maatüki, millele pidi rajatama palvela. Maaüldõda, revolutsioon ja Eesti eraldumine Vene Impeeriumi koosseisust takistasid selle idee elluviimist. Eesti Vabariigi ajal olid uue palvemaja ehitamise eestvedajateks A. Gužov ja D. Blohhiin; neid toetas Riigikogu liige, Mustveest pärit vanausuline P. Baranin. Palvela projekteeris J. Jansen, ehitasid kohalikud meistrid N. Nikulin, A. Vassiljev ja V. Krasnov. Algselt oli see ehitatud palkidest, kuid mõne aasta möödudes fassaad krohviti ning palvemaja omandas kivist ehitise välimuse. Palvemaja kaunistamises osalesid tuntud Peipsimaa ikoonimaalijad G. Frolov, P. Sofronov ja M. Solntsev. Eesti suurima vanausuliste palvemaja sisseõnnistamine, mis oli seitsmekorruselise maja kõrgune ning mahutas üle tuhande inimese, toimus 1930nda aasta juunis. Tänav, millel pühakoda asus, nimetati selle auks Vanausuliste (Staroobrjadtseskaja) tänavaks. Sisseõnnistamise päeval oli kirikus 3500 inimest. 1933. aastal teostati kiriku põhjalik ümberehitus, 1935. aastal ümbritseti palvela malmist piirdeaiaga.

1940. aasta juuniküüditamiste laine ei möödunud ka Mustveest. Paljude heal järjel olnud vanausuliste perekonnad saadeti välja, palvemajad suleti, jumalateenistusi peeti salaja, eramajades.

Pärast Teise maailmasõja lõppu alustas Mustvee vanausuliste kogudus kooskäämist uutes tingimustes, saanud 1945. aasta 10. augustil tõendi registreerimise kohta. Vaatamata koguduse esimehe A. Gužovi ja tema pere küüditamisele Siberisse (Gužov hukkus Leningradi vanglas „Krestõ”), jätkus koguduse ja palvemaja tegevus. 1946. aastal oli koguduses üle 700 liikme, jumalateenistusi peeti nii palvelas kui ka väljas.

Viimase seitsmekümne aasta jooksul on koguduse juhatuse esimehe kohale lisaks juba mainitud A. Gužovile ja D. Blohhinile valitud I. Landsberg, G. Ventšikov, J. Kulkov, J. Troškin, I. Prussakov, I. Topkin. Kirikuõpetajad on olnud Ioann Kanošin, Ioann Jevdokimov, Prokopi Zarubin, Sampson Suvorov, Trifon Jerofejev ja Vassili Kanošin (suri 1999. a).

Nõukogude perioodi tähtsaimaks sündmuseks koguduse elus oli Venemaa ristimise 1000. aastapäeva tähistamisele pühendatud jumalateenistus 1988. aastal, mille korraldasid L. Grišakov ja Mustvee koguduse juhatuse.

Praegu on Mustvee vanausuliste kirikuõpetaja Ignati Trofimovitš Gužov, kes õnnistati ametisse Mustvee palvemaja 70ndal aastapäeval.